

УДК 17.02

DOI: 10.26565/2226-0994-2019-61-4

Анастасія Щербакова

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЕТИЧНОГО КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗНАЧУЩОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ БІОГРАФІЇ (А. МАКІНТАЙР, Г. АРЕНДТ)

Мета даної статті полягає у дослідженні етичної проблематики у філософських роботах Аласдера Макінтайра та Ганни Арендт. З одного боку, маємо аналіз етики чеснот та її місця у сучасному суспільстві кризь призму притаманної цьому суспільству етики емотивізму, з іншого – аналіз вчинку та судження як самоцінних сфер саморепрезентації людини. Макінтайр розробляє свою гіпотезу щодо індивідуальної біографії, вказуючи на те, що сучасна етика емотивізму не лише місця свідомому етичному світогляду, редукує сферу етичного вибору до самого лише висловлення індивідуального вподобання. У такий спосіб послідовність етичних рішень і прихильностей у житті людини набуває характеру ірраціонального та свавільного, коли унеможливується свідомий перехід від одного наративу до іншого. Водночас можливість індивідуальної біографії як цілісної історії, що людина може її про себе розповісти, передбачає такий змістовний характер етичних поглядів, який має риси наративу, що може бути раціонально розповіданим і раціонально сприйнятим іншими. Ганна Арендт аналізує проблему сучасної етичної кризи з іншого боку, розглядаючи етичний вимір здатності судження та ролі вчинку в соціальній взаємодії. Вчинок, на думку Арендт, постає суто людською сферою діяльності, у якій може розкриватися особистість (на відміну від сфер праці та створення). Здатність судження у цьому контексті постає тим фундаментом, завдяки якому людина стає здатною до вчинку: етичне світобачення існує в термінах оцінки певного існуючого по відношенню до певного належного. Вчинок у цьому контексті є діяльним втіленням певної світоглядної позиції, яка розгортається саме у сфері етичного, будучи залученою до міжлюдської взаємодії. Арендт каже про те, що вчинок за своєю природою є непрогнозованим і що кожна людина, яка на нього наважується, ризикує отримати в підсумку результат дуже віддалений від її намірів. Саме через це вчинок існує одночасно й у біографії актора, і в тканині міжлюдських зв'язків – і саме останні надають поле для інтерпретації значущості дій актора. Отже, індивідуальна біографія постає тим, що набуває сенсу лише кризь призму міжособистісної взаємодії та взаємних інтерпретацій індивідуальних історій.

Keywords: індивідуальна біографія, вчинок, судження, етичний світогляд.

Питання статусу й характеру етичної проблематики в сучасній культурі є вкрай актуальним: одні автори говорять про кризу моралі в сучасному суспільстві, інші вбачають у ліберальній етиці втілення просвітницьких моральних ідеалів, треті взагалі кажуть про тотальний занепад і закликають до «відродження духовності». Специфіка сучасних етичних досліджень визначається обставиною так званої «смерті наративу»: етичні системи мають справу з категорією належного, по відношенню до якого аналізується наявне (у якому в той чи інший спосіб визначається невідповідність належному), тож передумовою розгортання етичної системи є готовність до висловлювання однозначних імперативних суджень, кризь призму яких стає можливим аналіз наявного.

Водночас та обставина, що наратив мертвий, унеможливує таку однозначність, а отже етичні дослідження вимушені в той чи інший спосіб дотримуватися нейтральної позиції. Це означає, що дослідник, аналізуючи цілісність етичної системи, звертається також до тієї особистості, що виступає актором у цій етичній парадигмі: тобто фокус аналізу зміщується з абсолютного характеру етичного імперативу на особистість того, хто виступає і носієм цього етичного світобачення, і актором, що він його втілює у своїх діях. Проблема вимушеної нейтральності етичного аналізу порушувалася ще С. К'еркегором

© Щербакова А. О., 2019.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

у контексті протиставлення етичного та об'єктивного. Він зазначає, що «<...> вважається надійно доведеним, що об'єктивний намір людини, що схиляє її до того, щоб перетворитися на спостерігача, у сучасному слововживанні вважається *етичною* відповіддю на питання, що я маю робити етично. (Бути спостерігачем для них також означає бути етичним! Те, що людина має в міру своєї сили перевтілюватися на спостерігача, і є етичною відповіддю, інакше довелося б припустити, що взагалі ніхто не ставить собі питання щодо етичного, а тому й жодної відповіді тут немає)» [Кьєркегор, 2005, с. 147].

У даній статті ми прагнемо дослідити, як два аспекти етичного в житті людини – тобто світоглядний і діяльний – досліджуються в концепціях зазначених у назві авторів. Йтиметься про етику чеснот в інтерпретації Аласдера Макінтайра та вчинок і судження в концепції діяльного життя Ганни Арендт. *Предметом* нашого дослідження буде розгляд єдності людського життя або безперервності індивідуальної біографії як сутнісної точки перетину зазначених концепцій. Саме єдність і безперервність усвідомлюваного життя та можливість біографії як цілісної історії є тим контекстом, у якому етичне набуває статусу самоцінної сфери самоусвідомлення та дій людини. Тож *метою* даної роботи є виявлення справедливості цієї тези крізь призму зазначених концепцій. Задля досягнення цієї мети ми маємо вирішити наступні завдання: (1) дослідити зв'язок судження та вчинку в концепції Арендт та його етичний вимір; (2) дослідити критику етики емотивізму Макінтайра; (3) проаналізувати «єдність людського життя» Макінтайра та «залученість до тканини міжлюдських зв'язків» Арендт як концептуалізацію індивідуальної біографії; (4) проаналізувати ідею індивідуальної біографії та виявити її значущість для можливості свідомого етичного вибору.

Зазвичай концепцію вчинку, що її Арендт розгортає у своїй «*Vita activa* або про діяльне життя» [Арендт, 2000], пов'язують із цариною соціальної філософії або політичної думки. Цей погляд є, звісно, актуальним і сама Арендт, вірогідно, вбачала характер своєї роботи саме таким. Проте ми маємо намір дослідити значущість саме етичного виміру вчинку, пов'язуючи його з не менш важливим у філософії Арендт концептом судження, що вона його виводить з кантівської естетики. У цьому контексті видається вкрай цікавим, що концепція вчинку зазнала суттєвого впливу аристотелівської етичної та політичної думки, яку водночас протиставляють кантівській етиці: цей антагонізм зазвичай позначають як протиставлення етики чеснот етиці боргу (як це робить, наприклад, А. Макінтайр [Макінтайр, 2000]).

Вчинок або дія, на думку Арендт, постає особливою формою людської діяльності, що не є підпорядкованою критеріям корисності або продуктивності, як це є актуальним для сфер праці та створення, яким вона його протиставляє. Саме сфера вчинку є тим простором, завдяки якому людина здійснює значущу саморепрезентативну дію, що може бути сприйнятою іншими: «Діючи та говорячи, люди кожного разу виявляють, ким вони є, активно показують особисту неповторність власної сутності, ніби виступають на сцені світу, на якій їх не було так видно раніше, тобто до тієї миті, коли без їхньої власної участі просто було явлено їхній унікальний тілесний досвід і не менш унікальний звук їхнього голосу. На відміну від того, *чим* є людина, на відміну від властивостей, обдарованостей, талантів, недоліків, якими ми володіємо і тому тримаємо в руках під власним контролем принаймні до тих пір, доки ми вільні їх показати або приховати, власне особисте *хто* вислизає з-під нашого контролю, мимоволі виявляючись у тому, що ми говоримо або робимо» [Арендт, 2000, с. 234]. Вчинок постає одночасно й самоцінним вираженням індивідуальної особистості, і, що є не менш важливим, він відсилає до таких надіндивідуальних сенсів, які можуть бути сприйнятими іншими.

У мовленні та дії індивід виражає певну ціннісну позицію – концептуалізація цієї позиції є власне судженням у вельми специфічному сенсі. Витоком концепції судження для Арендт слугує кантівська естетика, у якій здатність судження є тим підґрунтям, завдяки якому стає можливою категорія естетичного смаку. Проте Арендт каже про те, що така спроможність не може бути приналежною лише сфері споглядання – вона також слугує

фундаментом будь-якої етичної оцінки. Тією ж мірою, якою здатність судження забезпечує змістом поняття прекрасного і потворного, вона так само забезпечує змістом оцінки в термінах «добре» та «погано». Ба навіть більше: «У практичних і моральних питаннях воно [судження] зветься “сумління”, проте таке сумління не судить, ніби священний голос божества або розуму, воно говорить вам, що робити, чого не робити і в чому каятися. Чим би не був голос сумління, його неможливо назвати “німим”, а його дієвість цілком залежить від влади, що стоїть вище будь-яких законів і правил простих смертних» [Арендт, 2011, с. 13].

Однією з можливих відповідей на питання про сутність та виток цієї «надлюдської» влади слугує міркування про предмет розуму, що Арендт його розглядає у своїй роботі «Життя розуму». У контексті нашого міркування маємо зазначити два важливі моменти стосовно цієї роботи: вона є за своєю структурою суто кантівською (вона складається з «Мислення» й «Воління» та мала б завершуватися «Судженням», подібно до трьох кантівських «Критик...»), проте метою роботи є спроба відповісти на питання, як саме стає можливим зло. Цікаво, що попередні значущі міркування з цього приводу вона надає вже у «Мисленні», ще навіть не торкаючись питання про волю (на відміну від Канта, для якого вирішальну роль у питанні добра і зла відіграє моральний імператив, що хоча й витікає з чистого розуму, проте знаходиться в компетенції чистої волі) та посилаючись на постать Сократа. Вона каже про те, що: «Оскільки пошуки мислення – це своєрідна жадаюча любов, предметами розуму можуть бути лише ті речі, що викликають любов, – краса, мудрість, справедливість тощо. Потворність і зло за визначенням виключаються зі сфери мислення. Вони можуть проявлятися як недолік: потворність – це брак краси, зло, *kakia*, – брак добра. Як такі вони не мають власного коріння, у них немає сутності, якою б мислення могло оволодіти» [Арендт, 2013, с. 177]. З такої постановки питання маємо декілька важливих наслідків: мислення, оскільки воно є доступним усім розумним створінням, за своєю природою є в цьому сенсі «надлюдським». До того ж, коли йдеться про винесення судження етичної оцінки, воно за своєю організацією є таким, що може бути сприйняте іншими (це, звісно, не виключає можливий «конфлікт інтерпретацій» в оцінці ситуації, проте маємо тут хоча й неточний, але все ж таки критерій, який може бути сприйнятий розумом).

Як бачимо, для Арендт сфери етичного та естетичного як у самій «внутрішній» діяльності розуму, так і в «зовнішній» сфері судження (говоріння та вчинку) є подібними одна до одної. Життя розуму є й лишається суто внутрішньою діяльністю, що є присвяченою максимально узагальнюючим сутностям, а ось судження, зі свого боку, завжди спрямоване на оцінку часткового, виходячи з критеріїв цього узагальнення. Особистісний характер вчинку забезпечується тією рішучістю, яку виявляє актор, виносячи судження, яке може ставати в опозицію до наявної суспільної ситуації та переконань. Незважаючи на те, що критерії розуму є доступними усім мислячим створінням, саме відмова від судження постає справжнім витоком зла, коли діяльність мислення стає ізольованою від сфери вчинку – коли немає того, хто здатен відверто вказати на спотвореність наявного положення справ з етичної точки зору.

Тож сфера судження і вчинку постають у специфічний спосіб пов'язаними зі сферою умоглядного. Той спосіб, яким людина стає вмотивованою на такий вид залученості та, власне, діяльного життя, ретельно, на нашу думку, проаналізовано в творах Макінтайра. Значущість та самоцінність культивуваці певних чеснот стає тією ланкою, яка формує діяльне відношення до певного наративу (коли йдеться не про одиничний вчинок, якого потребують обставини, але про здатність до вчинку як певний спосіб життя). Проте в сучасній ситуації кризи етичного самоцінність такої культивуваці складно довести: суспільство вітає здатність до адаптації, здатність знаходити вихід з будь-якої ситуації, якого б ціннісного протиріччя вона не потребувала. Витоки цієї проблеми з актуальними для нашого дослідження акцентами Макінтайр розглядає у своїй відомій праці «Після чесноти: Дослідження теорії моралі», аналізуючи сутнісні риси етики емотивізму (яка

в концепції Макінтайра відіграє вирішальну роль для характеристики сучасної етичної ситуації: як на рівні філософських етичних рефлексій, так і на рівні повсякденного етичного досвіду сучасної людини).

Емотивізм, на думку Макінтайра, зводить будь-яке етичне судження до самого лише висловлення особистого вподобання. Тобто етика емотивізму стверджує, по-перше, що будь-яке етичне судження якщо й відсилає до якогось усім відомого (і такого, що поділяється певною спільнотою) ціннісного положення, то, незважаючи на це, воно є, насамперед, вираженням особистого ірраціонального вподобання. З цього витікає важливий наслідок, через який емотивізм здійснює перегортання «класичної» етичної парадигми: він нівелює різницю між самоцінністю особистості та можливого діапазону етичних дій, які можуть бути на неї спрямовані, та власне маніпулятивною дією [Макінтайр, 2000, с. 35–37].

Маніпулятивна дія передбачає, що один індивід прагне використати іншого як засіб для досягнення власної мети: задля цього він може апелювати до певної ціннісної позиції, але це апелювання зостається самою лише волею до влади. Отже, той простір, у якому певна спільнота може поділяти певні цінності, формується не завдяки вільному вибору її членів, а лише завдяки чийсь волі, яка змогла завдяки власній харизмі підкорити інших. Макінтайр стверджує, що сучасна ситуація етичного своїми сутнісними рисами зобов'язана саме емотивістській етиці та нівелюванню різниці між маніпулятивною і неманіпулятивною дією: «Якщо емотивізм є вірним, тоді ця різниця є ілюзорною. Тому що оцінювальний вислів може не мати будь-якого іншого вживання, за винятком висловлювання позиції та моїх власних почуттів або впливу на почуття та позиції інших людей. Я не можу по-справжньому апелювати до позаособистісних критеріїв, тому що таких критеріїв немає» [Макінтайр, 2000, с. 36].

Крім того, сутнісною рисою етики емотивізму є постулювання принципово відокремленої особистості, для якої залученість до суспільних відносин або просто стосунків із іншими людьми постає лише соціальними ролями – «масками», що лишаються суто зовнішніми. Посилаючись на Вебера, Макінтайр аналізує такі «характери» сучасної культури, як менеджер та терапевт. Незважаючи на те, що обидві ролі передбачають, що їхні носії за специфікою своєї професійної діяльності мають справу з людьми, ці «носії» мають у своїй діяльності керуватися, насамперед, не етичними принципами (виключаючи звідси юридичні вимоги щодо медичної етики для терапевта), а методологією, завдяки якій може бути досягнута максимальна ефективність: «Ані менеджер, ані терапевт у своїх відповідних ролях не беруть участь у моральних дебатах – та й не можуть брати в них участь. Вони та люди, які дотримуються однакових з ними поглядів щодо цього, вважають себе фігурами поза конкуренцією, чією метою є обмеження себе сферами, де є можливою раціональна згода: сферою фактів, сферою засобів, сферою виміральної ефективності» [Макінтайр, 2000, с. 36]. Тобто в світоглядній позиції менеджера та терапевта втілена принципова відмова від судження, а отже й від вчинку.

Окрім тієї обставини, що сучасна етична ситуація продукує сфери міжособистісної взаємодії, які опиняються «по той бік» етичного як певної сукупності внутрішніх намірів та цінностей актора (а позірні вони, звісно, лишаються впорядкованими, бо регулюються правом), важливо зазначити «симптоматичний» момент, що витікає з наведеного уривка: характеристиками взаємодії, що позначаються як мислимі («раціональна згода») для менеджера та терапевта, є факти, засоби та ефективність, натомість власне ціннісне судження виноситься до сфери ірраціонального та вкрай індивідуального. Тож і судження, і вчинок або зостаються поза межами такого дискурсу (не маючи термінів, у яких би вони могли бути описані, не втрачаючи свого сенсу та не редукуючись через оцінку їх у термінах ефективності, корисності чи продуктивності), або інтерпретуються в термінах індивідуального вподобання.

Своєрідну реабілітацію власної сфери вчинку проводить і Макінтайр, і Арентс, звертаючись до поняття історії та біографії: з тією різницею, що Арентс цікавить

невід’ємна залученість індивіда, що діє та говорить, до «тканини загальнолюдських зв’язків», а Макінтайр концептуалізує цю сферу за допомогою «єдності людського життя».

Щодо Арендт, то в її дослідженнях йдеться про те, що вчинок втілюється у сфері наявних міжлюдських зв’язків, і ані сам актор, ані ті, хто перебуває під впливом його вчинку або наслідків останнього, не можуть спрогнозувати результатів цього вчинку. Власне, результат вчинку може зрештою мати лише дуже опосередковане відношення до тих мотивів, що спонукали актора діяти. Проте вчинок певним чином «вплітається» до наявної сітки міжлюдських зв’язків і внаслідок цього «вплітання» він формує індивідуальну історію актора, а також тих, хто потрапив під вплив даного вчинку. До того ж значущість вчинку неможливо оцінити безпосередньо тоді, коли він втілюється. Це можна зробити лише в контексті тієї історії, яку про нього розповідатимуть надалі. Ця значущість має також і окремий сенс для біографії актора, бо тут йдеться вже не про одну з багатьох історій, а про біографію його власного життя, яке він проживає.

Коли Макінтайр акцентує увагу на єдності людського життя, він також звертається до поняття біографії як особистої історії та каже про те, що етика емотивізму певною мірою нівелює можливість побачити таку індивідуальну історію як єдність: «<...> емотивістське Я у своєму переході від одного стану моральної прихильності до іншого може не мати раціональної історії. Внутрішні конфлікти є для нього необхідно глибоким зіткненням одного випадкового свавілля з іншим. Це Я без заданих безперервностей, за винятком тіла, яке є носієм Я та пам’яті, що акумулює найкращим чином попереднє Я. А з робіт по проблемі особистісної тотожності Локка, Берклі, Батлера та Юма відомо, що цього недостатньо ані разом, ані окремо для специфікації такої тотожності та безперервності, у яких є таким впевненим наше реальне Я» [Макінтайр, 2000, с. 52–53]. Така ситуація водночас продукує суб’єкта, який не може в раціональний спосіб знайти достатніх підстав для значущості вчинку, тож на рівні свідомої рефлексії він видається нездатним обґрунтувати й втілити в життя будь-яке етичне судження. Він не може сформувані з послідовності своїх життєвих рішень таку безперервність досвіду, яка могла б оминати «точки розриву» з протиріч між тими наративами, якими він керувався в той чи інший період життя. Отже, він не має цілісної історії, яку можна було б про себе розповісти.

Звісно, ми не маємо тут на увазі, що людина наразі взагалі не може діяти. Проте вона опиняється в особливій ситуації особистісного трагізму: будь-яка спроба для неї обґрунтувати власний вибір у термінах будь-якого гатунку ціннісної парадигми (тобто термінах, які відсилали б до певних етичних уявлень, що їх поділяє певна спільнота або сукупність людей) кожного разу редукується до самого лише «інтересу», «вподобання» або навіть «можливої користі». Якщо для Арендт простір вчинку постає самоцінною сферою власне людського, а для Макінтайра в цій ролі опиняються чесноти з практиками, що в них вони культивуються, то для парадигми емотивізму не існує такої сфери самоцінного в міжлюдській взаємодії, яка б не мала бути редукованою до суто індивідуальних вподобань. Самоцінність в обох позиціях постулюється не лише в міжлюдській взаємодії, але й також є тим, завдяки чому індивід може усвідомлювати самого себе, бо в інших сферах, де його дії є зорієнтованими на отримання конкретного результату, він у певному сенсі постає засобом для досягнення конкретної мети, а цінність його дій вимірюється успішністю в досягненні результату. Звісно, кажуть про «цінний досвід» у разі невдалої спроби досягти чогось: у цьому, до речі, внутрішній досвід індивіда виокремлюється у щось значуще. Проте така риторика зазвичай передбачає, що цей досвід може надалі бути використаним більш вдало – тож навіть тут критерій успішності опосередковано лишається керуючим.

На принципову неможливість зведення певної людської діяльності до такої, що мислиться в термінах «корисності» та «результативності», Арендт вказує під час дослідження людської здатності починати щось нове. Вона каже про те, що здатність починати щось принципово нове – таке, що не може в усій повноті свого змісту бути

вписаним до наявної сукупності причинно-наслідкових зв'язків – є ще одним суттєвим аспектом для вчинку та дії. Звісно, ми не можемо тут казати, що таке «починання» розгортається цілком незалежно від зовнішніх впливів, проте будь-яка сукупність зовнішніх обставин потенційно може бути інтерпретованою крізь призму різноманітних нарративних історій і нам заздалегідь невідомо, яку саме вибере актор.

Проти «утилітаристичної» редукції також виступає Макінтайр, вказуючи на те, що незважаючи на сутнісний взаємозв'язок між чеснотами та практиками, у яких вони культивуються, дуже часто виявляється, що індивідуальна культивация певних чеснот (у сенсі формування характеру завдяки намаганням втілити у власній поведінці та світосприйнятті певні чесноти) часто опиняється в ситуації певного дисонансу з тією практикою, у якій вона ж є культивованою. Йдеться про те, що бюрократичний характер практики може створювати ситуації, коли культивация навіть притаманної цій практиці чесноти може опинитися «по той бік» наявної бюрократичної системи, через що розвивається практика – саме такі ситуації призводять до внутрішніх змін бюрократичного апарату.

Культивация чеснот, у інтерпретації Макінтайра, постає певною духовною практикою, яка керується ціннісним вибором на користь певної чесноти. Водночас самі чесноти є зорієнтованими, звісно, на простір етичного, але для них є характерним принципово естетичний компонент: культивация чеснот є практикою, націленою на формування певної особистості, певного характеру та образу індивідуальної поведінки, завдяки чому формується історія життя, яку людина розповідає про себе. Ця історія сприймається та оцінюється одночасно як ціннісна позиція, яку (з етичного погляду) можна обрати, і як образ власної особистості – ідеальний (з естетичної точки зору) та який можна наслідувати. Тож біографія постає полем самоінтерпретації суб'єкта, а можливість усвідомлення її єдності – тим джерелом, завдяки якому людина сама для себе постає здатною до свідомого судження.

Отже, етична сфера в аргументації обох авторів виявляється такою, що існує поза межами термінологічного апарату емотивістської або утилітарної етики. Для Арндт у цьому сенсі є принциповою відмежованість сфери вчинку від термінологічної сітки, що передбачає аналіз у термінах «результативності» та «корисності», а для Макінтайра – від редукції етичного до «особистого інтересу» та «індивідуальної відокремленості». У цьому протиставленні сфера етичного набуває певної самоцінності, але оскільки індивід, що діє, не може ані спрогнозувати, ані гарантувати певних «позитивних» результатів обраного способу дії, його єдиним критерієм вибору слугує значущість вибору на користь певного вчинку або способу життя в контексті його особистості, його власної біографії.

Біографія постає специфічною єдністю внутрішнього та зовнішнього – історією не самих лише дій, рішень та їхніх наслідків, але й суто внутрішніх намірів, ціннісних орієнтацій та прихильностей. Притаманна сучасній ситуації людини та суспільства культивация цілераціонального способу дії створює скрутні умови і для етичного як такого, і для його екзистенціальних вимірів у контексті біографії особистості, адже ми не маємо гарантій досяжності результату (а інколи не маємо й конкретної мети). Ми керуємося самим лише способом дії (як це відбувається з позиції етики чеснот) або відкликаємося на імперативну вимогу зробити хоча б щось, коли усі інші лишаяються байдужими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Арндт Х. *Vita activa, или О деятельности жизни* / пер. с нем. и англ. В. В. Библихина. СПб.: Алетейя, 2000. 437 с.
- Арндт Х. *Жизнь ума* / пер. с англ. А. В. Говорунова. СПб.: Наука, 2013. 517 с.
- Арндт Х. *Лекции по политической философии Канта* / пер. с англ. А. Глухова. СПб.: Наука, 2011. 303 с.
- Кант И. *Лекции по этике* / пер. с нем., общ. ред., сост. и вступ. ст. А. А. Гусейнова. М.: Республика, 2000. 431 с.

Кьеркегор С. Заключительное ненаучное послесловие к «Философским крохам» / пер. с датского Н. Исаевой и С. Исаева. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. 680 с.

Кьеркегор С. Равновесие между эстетическим и этическим в развитии личности. *Кьеркегор С. Или – или. Фрагмент из жизни: в 2 ч.* / пер. с дат., вступ. ст., коммент., примеч. Н. Исаевой и С. Исаева. СПб.: Издательство Русской Христианской Гуманитарной Академии: Амфора. ТИД Амфора, 2011. С. 632–807.

Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали / пер. с англ. В. В. Целищева. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. URL: http://rebels-library.org/files/posle_dobrodeteli.pdf.

Щербакова Анастасія Олександрівна

бакалавр філософії, кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, Харків, 61002

E-mail: shcherbacova1813@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4361-3045>

Стаття надійшла до редакції: 26.09.2019

Схвалено до друку: 08.11.2019

РЕАБИЛИТАЦИЯ ЭТИЧЕСКОГО СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЗНАЧИМОСТИ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ БИОГРАФИИ (А. МАКИНТАЙР, Х. АРЕНДТ)

Щербакова Анастасия Александровна

бакалавр философии, кафедра теоретической и практической философии имени профессора И. Б. Шада

Харковский национальный университет имени В. Н. Каразина

пл. Свободы, 6, Харьков, 61002

E-mail: shcherbacova1813@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4361-3045>

Цель данной статьи заключается в исследовании этической проблематики в философских работах Аласдера Макинтайра и Ханны Арендт. В частности, речь идет о роли, которую оба автора отводят индивидуальной биографии и единству человеческой жизни в формировании целостного и рефлексивного этического мировоззрения, способности личности выносить этические суждения и, собственно, готовности к поступку, в основание которого актер полагает этические соображения. Кроме того, отдельно анализируются истоки кризиса этического в современном обществе, для преодоления которого авторы предлагают новый взгляд на проблему индивидуальной биографии и вовлеченности человека в пространство этического действия.

Ключевые слова: индивидуальная биография, поступок, суждение, этическое мировоззрение.

Статья поступила в редакцию: 26.09.2019

Утверждена к печати: 08.11.2019

REABILITATION OF ETHICS THROUGH THE PRISM OF INDIVIDUAL BIOGRAPHY (A. MACINTYRE, H. ARENDT)

Shcherbakova Anastasiya O.

Bachelor of Philosophy, Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor J. B. Schad

V. N. Karazin Kharkiv National University

6, Svobody sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

E-mail: shcherbacova1813@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4361-3045>

ABSTRACT

The purpose of the article is to study ethical problematics in the philosophical works of Alasdair MacIntyre and Hannah Arendt. On the one hand we have the analysis of virtues ethics and of its place in modern society (through the prism of emotivism ethics inherent to this society), and on the other hand, we have the analysis of action and judgment as scopes of person's self-representation, which are valuable by themselves. MacIntyre developed his hypothesis about an individual biography pointing out that modern emotivism ethics does not leave a room for conscious ethical worldview, reduces the scope of ethical choice to the very statement of individual preference. By that, a sequence of ethical decisions and preferences in a person's life acquires irrational and wayward nature, due to which conscious transition from one narrative to another becomes impossible. In its turn, the possibility of individual biography as a holistic story that everyone can tell about themselves provides such an informative nature of ethical views, which have features of a narrative that can be rationally told and rationally perceived by others. Hannah Arendt analyzed the issue of modern ethical crisis from the other side – she studied the ethical dimension of judging ability and the role of action in social interaction. An action (as Arendt believed) becomes the strictly human scope of human activity, in which personality can “open up” (unlike the areas of work and creation). Judging ability appears in this context as a foundation, thanks to which a person becomes able to act: ethical worldview exists in terms of evaluation of something that exists in relation to something due. An action in this context is an active embodiment of a certain worldview position that “unfolds” itself precisely in the area of ethics while being involved in interpersonal interaction. Arendt claimed that an action, due to its nature, is unpredictable and that every human being, who dares to take it, risks getting, in the end, a result that is far from their intentions. Exactly because of it, an action exists in the actor's biography and the fabrics of interpersonal connections simultaneously – it is the latter, which gives the space for interpretation of an actor's actions significance. Thus, the individual biography becomes the thing that makes sense only through the prism of interpersonal interaction and mutual interpretations of individual stories.

Key words: individual biography, action, judgment, ethical outlook.

REFERENCES

- Arendt, H. (2000). *Vita Activa or about Efficient Life*. (V. Bibikhin, Trans.). Saint Petersburg: Aletheia. (Original work published 1958). (In Russian).
- Arendt, H. (2013). *The Life of the Mind*. (A. Govorunov, Trans.). Saint Petersburg: Nauka. (Original work published 1977). (In Russian).
- Arendt, H. (2011). *Lectures on Kant's Political Philosophy*. (A. Gluhov, Trans.). Saint Petersburg: Nauka. (Original work published 1982). (In Russian).
- Kant, I. (2000). *Lectures on Ethics*. (A. Huseynov, Trans.). Moscow: Respublika. (In Russian).
- Kierkegaard, S. (2005). *Concluding Unscientific Postscript to Philosophical Fragments*. (N. Isaeva, S. Isaev, Trans.). Saint Petersburg: Saint Petersburg State University Publishing House. (In Russian).
- Kierkegaard, S. (2011). The Balance between Esthetical and Ethical in the Person's Development. In S. Kierkegaard, *Either/Or. The Fragment of Life: in 2 parts*. (N. Isaeva, S. Isaev, Trans.). Saint Petersburg: Russian Christian Humanistic Academy Publishing House; Amphora. (In Russian).
- MacIntyre, A. (2000). *After Virtue: Investigations of Moral Theory*. (V. Selishchev, Trans.). Moscow: Akademicheskyy Proekt. Retrieved from http://rebels-library.org/files/posle_dobrodeteli.pdf. (Original work published 1981). (In Russian).

Article arrived: 26.09.2019

Accepted: 08.11.2019